

tur testimonia, non erant cause apud præsidem æquales pœnæ mortis.

VERS. 58. — QUONIAM NOS AUDIVIMUS EUM DICENTEM: EGO DISSOLVAM TEMPLUM HOC MANUFACTUM, ET PER TRIDUUM, PRO, *post triduum*, ALIUD NON MANUFACTUM EDIFICABO. Adverte istos falsos appellari et esse testes, quia verba Jesu mutaverunt, ita quòd mutatio verborum mutasset sensum litteralem verborum Christi. Nam Jesus, ut habetur Joan. 2, dixerat: *Solvete templum hoc; et isti referunt, apud Matthæum: Possim destruere templum Dei; et apud Marcum: Ego dissolvam templum hoc manufactum. Rursus Jesus dixerat: Et triduo excitabo illud; isti vero referunt: Et post triduum aliud non manufactum edificabo.* Magna differentia est inter *excitare et edificare*; magna differentia est inter affirmationem potentie destructive, aut effectus à semetipso producenti, et pronuntiationem solutionis efficiende ab ipsis Judæis; unde et mutatur sententia. Verba enim Jesu significant actiones circa naturale templum, futuram scilicet solutionem corporis per separationem animæ à corpore (quam effecerunt Judæi occidentes ipsum) et exaltationem à somno mortis per resurrectionem. Verba verò istorum significant actiones circa edificium artificialis templi, destructionem scilicet et reedificationem, ut patet.

VERS. 59. — *ET NON ERAT, PRO, ET NE SIC QUIDEM ERAT.*

VERS. 60. — NON RESPONDES QUIQUAM AD EA QUÆ TIBI OBJICIUNTUR AB HIS, PRO, *quid isti adversum te testificantur?* Ita quòd sunt duæ orationes: altera, non respondes quidquam? altera, quid (sive cur) isti adversum te testificantur?

VERS. 62. — JESUS AUTEM DIXIT ILLI: EGO SUM. Clarè confessus est Jesus se esse Messiam. ET VIDEBITIS FILIUM HOMINIS SEDENTEM A DEXTERIS VERTUTIS DEI. Superfluit Dei. Significatur enim quòd videbunt ipsum sedentem, hoc est, regnantem, à dextris, hoc est, in optimis bonis virtutis, hoc est, potestatis, non hujus aut illius sed absolute; ut intelligamus regnaturum ipsum in optimis bonis cujuscumque potestatis; hoc est, ad quæcumque potestas se extendit. Predit enim se futurum regem universi, et venturum iudicem universalem in nubibus caeli, ut non despiciant motò humilem; ut se intelligant scripta de Messia, in eo verificari secundum diversos adventus, ita declarat pontificibus, sacerdotibus et senioribus mysterium occultum usque hodie Judæis de duplici adventu, altero humili, altero glorioso, nec fallerentur in ipsis dejectione, subjectione, etc.

compositæ dictiones, *manufactum, reedificatio, et non manufactum, excitatio, etc.* Alioqui quis dicitur edificaturus, quòd manufactum sit? Græcæ voces perinde sonant, quasi dices *templum operis manarii et operis non manarii.* Post triduum hæc triduum triduum, id est, per tres dies, sive triduo, non ante triduum. Suffragatur Græcæ lectioni codex aureus, et exemplaria S. Donatiani, Constantiense, et Valg. denique in quibus habetur, *per triduum.*

VERS. 59. — *ET NON ERAT CONVENIENS. Kai ophi stros, id est, Et ne sic quidem. Jam enim semel rejecta fuerant testimonia.*

VERS. 65. — SUMMUS AUTEM SACERDOS QUONDAM VESTIMENTA SUA. In signum detestationis blasphemie consueverant aperire vestimenta supra pectus; hoc enim appellatur scindere vestimentum, etiam si nulla scissio propriè intervenisset. At, quid adhuc desideramus testes, pro, *opus habemus testibus?* Ecce nos omnes sumus locupletissimi testes.

VERS. 64. — *CONDENAVERUNT EUM ESSE REUM MORTIS.* Debebant, auditâ distinctione duorum adventuum Messie, interrogare à Jesu (quem sciebant multa signa fecisse; et specialiter illuminasse cæcum à natiuitate, ac resuscitasse Lazarum) unde distinctio ista duorum adventuum Messie habetur authenticè in prophetis, et scrutari veritatem; erumpunt cæci ad dampnandum Doctorem veritatis; ubi adverte Jesum eleuisse damari à pontificibus, doctoribus legis et senioribus, non velut tortum aut confessum, sed velut committentem coram ipsis crimen in divinam majestatem; in quo casu iidem sunt iudices et testes, ut et turpissimo modo cum tantâ execratione et facti evidentiè damnaretur à talibus; et extremam subiret infamiam apud Judæos spectantes ad id quòd primatè sentiant de Messia.

VERS. 66. — *ET CUM ESSET PETRUS IN ATRIO DEORUM.* Hinc apparet Jesum fuisse non solum in aula interiori, sed etiam superiori; nisi enim Jesus fuisset superius, non descripsisset Marcus Petrum deorsum.

VERS. 67. — *AT ILLE NEGAVIT, DICENS, NEQUE SCIO. NEQUE NOVI.* Permutate sunt particule. Legendum est: *Neque novi prius, neque scio nunc quid dicas.* ET EXIT FORAS ANTE ATRIUM, PRO, *in vestibulum;* ET GALILEUS CANTAVIT. Non tamen mutavit Petrum.

VERS. 70. — *VERE EX ILLIS ES; NAM ET GALILEUS ES; DEIST, ET LOQUELA TUA ASSIMILATUR, SUPPLE, GALILÆE LOQUENTI.*

VERS. 71. — *ILLE AUTEM COEPIT ANATHEMATIZARE, PRO DETESTARI.* Detestatio ista execrationem seu imprecationem eo modo quo solemus imprecationes malorum in juramentum assumere significat. Significatur enim quòd Petrus non simplici juramento juravit, sed appositis hujusmodi impreationibus. Nescio, pro non novi. Considera et tremo, vir juste. Petrus paulò ante, ipso Jesu attestante, mundus, ac per hoc in charitate existens, sacramentis corporis et sanguinis Christi dignè communicans, præmonitus de futurâ hæc tentatio, paratus potius mori quàm negare Christum, ad unitam ancillæ vocem illum negavit, et successivè addidit perjurium. Quare hoc? quia magna est differentia inter charitatis gratiam habitam et usum illius;

VERS. 60. — *QUE TIBI OBJICIUNTUR.* Græcè est: *Quid, sive cur isti adversum te testificantur?*

VERS. 65. — *QUID ADHUC DESIDERAVIMUS TESTES.* Græcè. *Quid adhuc opus habemus testibus?* Ac propriè quidem et eleganter vertit interpres, desideravimus, pro *requirimus.* Verum haud scio, an lector tantum spectet.

VERS. 68. — *ANTE ATRIUM, IN VESTIBULO ATRII, SIVE LOCUM, QUI ERAT ANTE ATRIUM.*

VERS. 70. — *NAM GALILEUS ES.* Adhuc hic Græci codices, et *loquela tua similia est, sive concordat;* ex Matthæo, ni fallor, adseriotum in hunc locum.

quia non sumus sufficientes ex nobis ad usum charitatis et gratiæ quam habemus in animâ infusam à Deo, sed egemus ad utendum illâ continuo gratuito Dei auxilio, quo quia Petrus caruit tunc (quia Deus reliquit Petrum tunc sibi ipsi prædido charitate et gratiâ habituali) ideò cecidit et perdidit charitatis gratiam. Sic Moyses, sic David cecidit. Circa Petri negotiationis quæstio moveri potest an fuerint in domo Annæ in domo Caiphe. Veritatem tunc ex plano contextu Joannis, tunc ex diversitate situum, facilè constat quòd subjuncte negotiationes patratæ sunt in domo Annæ; et præter has alie negotiationes fuerunt postea subsecutæ in domo Caiphe. Ex contextu quidem, quia Joannes ex industria descripsit situm ministrorum et Petri ingressi in domum Annæ, præmittendo: *stabant autem servi et ministri congestis prunis, erat autem cum eis Petrus stans et calefaciens se.* Et quia introduxerat Petrum post Jesum, narrans quid Petro accidisset in introitu, exigebat contextus ratio ut prius prosequeretur et perficeret Jesu prius ingressi gesta ibidem (quorum complementum fuerat quòd Annas misit Jesum ligatum ad Calpham) et consequenter prosequeretur et perficeret gesta Petri ibi, resumendo à loco et situ in quibus pinxerat eum; nam repetitum eundem Petri (erat autem Simon Petrus stans et calefaciens se) ut plano contextu manifestaret quòd redit ad Petrum in eodem loco descriptum, ex situ justè prunas ad calefaciendum se. Ex diversitate autem situum, quia Lucas clarè inchoat negotiationes Petri in diverso situ tam Petri quàm aliorum, dicens accessit autem igne in medio aulae et circumsedentibus illis sedebat Petrus in medio eorum. Ecce Joannes describit illos et Petrum stantes, ab ingressu Petri usque ad negotiationes Petri inclusivè, Lucas verò et Petrum et alios sedentes describit etiam in primâ negotiatione ut intelligamus quòd Joannes gesta in domo Annæ, Lucas verò gesta in domo Caiphe describit.

VERS. 71. — *ANATHEMATIZARE, quod in Actis apostolorum vertit devovere, in Matthæo detestari, hic relinquit.*

VERS. 72. — *GALLUS ITERUM CANTAVIT; idem verum est quod ante, lametsi verbis non fisdem, verberat, vocem dedit.* Cum autem res eadem narratione iteretur, convenientius erat vocem eandem repetere. Proinde non in tempore hic affectata est

CAPUT XV.

1. Et confestim manè consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus et scribis, et universo concilio: vincientes Jesum, duxerunt, et traderunt Pilato.

2. Et interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Judæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

3. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

4. Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant.

5. Jesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6. Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vincitis, quemcumque petissent.

Quamvis etiam hæc locorum diversitas ex diverso lignis modo innotuit: quia apud Joannem congestæ prunæ, apud Lucam secensus est ignis: ibi prunæ, hic flammæ. Et si diligentius evangelistarum verba librata fuerint, clarè vincitur quòd Petrus ter negavit ad vocem mulieris, alia negotiationes ad vocem virorum. Nam apud Matthæum describitur Petrus exiens semel negans, dicendo: *Exeunte autem illo in vestibulum vidit eum alia, etc.* Constat enim quòd hæc negatio non est illa quam descripsit Joannes, dicens quòd ancilla ostiaria, etc., nam illa non dixit Petro exeunti, sed ingrediendi vel ingresso et ad congestas prunas stanti vel eunti. Ecce duæ negotiationes ad vocem mulieris: altera à Joanne, altera à Matthæo. Et præter has oportet fateri tertiam apud Lucam, describentem Petrum non ingrediendum, non stantem, non exeuntem sed pariter cum alio sedentem, ad mulieris vocem negantem: dicendo: *Que cum vidisset ancilla quamdam sedentem ad lumen et fississet in eum oculos dixit, etc.* Unde colligitur quinquies ad minus Petrum negasse: ter ad vocem mulieris, et bis ad minus ad vocem virorum. Dico autem ad minus, propter contextuosos. Secundum planum enim evangeliorum sensum, negavit bis ad vocem virilem in domo Annæ apud Joannem, et bis in domo Caiphe apud Lucam, ita quòd septies secundum historiam Petrus negavit Jesum. Et impletum est non solum quòd primò dixerat Jesus: *Antequam gallus bis cantet, negabis me ter* sed etiam quòd pejus postea prædixit, antequam gallus cantet negabis me ter. Hoc enim impletum esse in domo Annæ Joannes supplet, in cujus signum solus non meminit penitentiam Petri, quæ dilata fuit usque ad secundum galli cantum in domo Caiphe. Puerie autem est ambigere de multiplicato negotiationum numero, ex eo quòd Jesus dixerat ter. Qui enim plus quàm ter negat, constat, quòd ter negat; et qui plus quàm tres aureos solvit, tres aureos solvit, etc.

varieta. ET COEPIT FLERE; *καὶ ἔκλαιον ἔδαν, et erumpens, sive subito flevit, aut prorupit in fletum.* Siquidem *ἐκλάδαν* inter varias significationes interdum declarat *agrorum, sive impetum sumere ad aliquid agendum, hinc ἔκλαιον pro impetu.* Hoc igitur verbo Marcus exprime studuit vehementem ac subitam Petri mutationem.

CHAPITRE XV.

1. Et dès le matin, les princes des prêtres, avec les sénateurs, les scribes, et tout le conseil, ayant délibéré ensemble, lièrent Jésus, l'emmenèrent, et le livrèrent à Pilate.

2. Et Pilate l'interrogea: Êtes-vous le roi des Juifs? Jésus lui répondit: Vous le dites.

3. Et les princes des prêtres formaient diverses accusations contre lui.

4. Pilate l'interrogeant de nouveau, lui dit: Vous ne répondez rien? Voyez de combien de choses ils vous accusent.

5. Mais Jésus ne répondit rien davantage; de sorte que Pilate en était tout étonné.

6. Or il avait coutume de délivrer à la fête ceux des prisonniers que le peuple lui demandait.

7. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vincius, qui in seditione fecerat homicidium.
8. Et cum ascendisset turba, coepit rogare, sicut semper faciebat illis.
9. Pilatus autem respondit eis, et dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudaeorum?
10. Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.
11. Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.
12. Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudaeorum?
13. At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum.
14. Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.
15. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, et tradidit Jesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.
16. Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, et convocant totam cohortem.
17. Et induunt eum purpurâ, et imponunt ei plec- tentes spineæ coronam.
18. Et ceperunt salutare eum: Ave, rex Iudaeorum.
19. Et percutiebant caput ejus arundine, et con- spuebant eum; et ponentes genua, adorabant eum.
20. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpurâ, et induerunt eum vestimentis suis, et educunt illum ut crucifigerent eum.
21. Et angariaverunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum, venientem de villâ, patrem Alexandri et Rufi, ut tolleret crucem ejus.
22. Et perducunt illum in Golphotha locum, quod est interpretatum Calvarie locus.
23. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum; et non acceperit.
24. Et crucifigentes eum, dividerunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis quis quid tolleret.
25. Erat autem hora tertia; et crucifixerunt eum.
26. Et erat titulus causæ ejus inscriptus: REX JUDÆORUM.
27. Et eum eo crucifigunt duo latrones: unum à dextris, et alium à sinistris ejus.
28. Et impleta est Scriptura quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est.
29. Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes: Vah! qui destruis templum Dei, et in tribus diebus reedificas!
30. Salvum fac teipsum, descendens de cruce.
31. Similiter et summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum eum scribis dicebant: Alios salvos fecisti, seipsum non potest salvum facere.
32. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus, et credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, convitabantur ei.
33. Et factâ horâ sextâ, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.
34. Et horâ nonâ exclamavit Jesus voce magnâ,

7. Il y en avait un alors nommé Barabbas, qui était en prison avec des séditeurs, parce qu'il avait commis un meurtre dans une sédition.
8. Et le peuple étant venu, commença à lui demander ce qu'il avait coutume de leur accorder.
9. Pilate leur répondit, et dit: Voulez-vous que je vous délivre le roi des Juifs?
10. Car il savait bien que c'était par envie que les princes des prêtres le lui avaient mis entre les mains.
11. Mais les prêtres excitèrent le peuple à demander qu'il leur délivrât plutôt Barabbas.
12. Pilate leur dit encore: Que voulez-vous donc que je fasse du roi des Juifs?
13. Mais ils crièrent de nouveau: Crucifiez-le.
14. Alors Pilate leur dit: Quel mal a-t-il donc fait? Mais eux criaient encore plus fort: Crucifiez-le.
15. Et Pilate voulant contenter le peuple, leur délivra Barabbas; et ayant fait fouetter Jésus, il le leur livra pour être crucifié.
16. Alors les soldats le menèrent dans la salle du prétoire, et ils assemblèrent toute la cohorte.
17. Et l'ayant revêtu d'un manteau d'écarlate, ils lui mirent sur la tête une couronne d'épines entrelacées.
18. Et ils commencèrent à le saluer: Salut, roi des Juifs.
19. Et ils lui frappaient la tête avec un roseau; ils lui crachaient au visage; et fléchissant les genoux, ils l'adoraient.
20. Après s'être ainsi joués de lui, ils lui ôtèrent le manteau d'écarlate, et lui ayant remis ses habits, ils l'emmenèrent pour le crucifier.
21. Et ils contraignirent un homme de Cyrène nommé Simon, père d'Alexandre et de Rufus, qui passait par là, revenant de sa maison des champs, de porter la croix de Jésus.
22. Et ils le conduisirent jusqu'à un lieu appelé Golgotha, c'est-à-dire le lieu du Calvaire.
23. Où ils lui donnèrent à boire du vin mêlé avec de la myrrhe; mais il ne voulut point en boire.
24. Et ceux qui l'avaient crucifié partagèrent ses habits, les jetant au sort, pour savoir ce que chacun en aurait.
25. Or, il était la troisième heure du jour quand ils le crucifièrent.
26. Et la cause de sa mort était marquée par cette inscription: Le roi des Juifs.
27. Ils crucifièrent aussi avec lui deux voleurs, l'un à sa droite, et l'autre à sa gauche.
28. Ainsi fut accomplie cette parole de l'Écriture: Et il a été mis au rang des méchants.
29. Ceux qui passaient par là le blasphémaient, en secouant la tête, et lui disant: Eh bien! toi qui détruis le temple de Dieu, et qui le rebâties en trois jours,
30. Sauras-tu toi-même, et descends de la croix.
31. Les princes des prêtres avec les scribes, se moquant aussi de lui, se disaient l'un à l'autre: Il a sauvé les autres, et il ne peut se sauver lui-même.
32. Que ce Christ, ce roi d'Israël, descende maintenant de la croix, afin que nous voyions, et que nous croyions. Et ceux qui étaient crucifiés avec lui l'outraageaient de même.
33. Et la sixième heure étant venue, les ténèbres couvrirent toute la terre, jusqu'à la neuvième heure.
34. Et à la neuvième heure, Jésus jeta un grand cri.

- dicens: Eloi, Eloi, lamma sabachthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?
35. Et quidam de circumstantibus audientes dicebant: Ecce Eliam vocat.
36. Currus autem unus, et implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.
37. Jesus autem emissâ voce magnâ, expiravit.
38. Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum.
39. Videns autem centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius Dei erat.
40. Erant autem et mulieres de longè aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi minoris et Joseph mater, et Salome.
41. Et cum esset in Galilæa, sequebantur eum, et ministrabant ei; et aliae multæ quæ simul cum eo ascenderant Jerusalem.
42. Et cum jam serò esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum).
43. Venit Joseph ab Arimathea, nobilis decurio, qui et ipse erat expectans regnum Dei, et audacter introivit ad Pilatum, et petit corpus Jesu.
44. Pilatus autem mirabatur, si jam obisset: et accessit centurione, interrogavit eum, si jam mortuus esset.
45. Et cum cognovisset à centurione, donavit corpus Joseph.
46. Joseph autem mercatus sindonem, et deponens eum, involvit sindone, et posuit eum in monumento quod erat excisum de petrà, et advolvit lapidem ad ostium monumenti.
47. Maria autem Magdalene, et Maria Joseph, aspicientes ubi poneretur.

COMMENTARIA.

VERS. 4. — CONSILIUM FACIENTES. Alter hic est conventus consilii, non solum à diversitate temporis, sed ab inchoatione consilii. Primò enim conveniunt in primâ parte noctis quâ post cenam captus est Jesus; et tunc judicârunt ipsum reum mortis tanquam blasphemum, et redierunt consiliiarii ad propria, Jesu subjecto irrisionibus, alapis, colaphis et sputis; mane autem facto conveniunt iterum, ut exclusâ omni negligentia et pigritiâ festinus intelligamus concurrisse ad consilium primâ diei horâ. Deceverant siquidem prius Jesum occidere, judicantes ipsum reum mortis, sed non executionis modum. Executio siquidem non erat in potestate eorum, quia Romani reservaverant præsidii causas sanguinis, ut ipsinet Judæi testantur apud Joannem, et propterea consilium inierunt de modo exequendi. Erat autem opus consilio, quia præces erat ethnicus, et parvipendebat causas Judæorum de transgressionibus legis Moysi. Cogitabant enim

VERS. 4. — ET UNIVERSO CONSILIO. Cum hic his dicatur *conscilium*, Græcè diversæ sunt dictiones. Prior

en disant: Eloi, Eloi, lamma sabachthani? c'est-à-dire: Mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'avez-vous abandonné?

35. Quelques-uns de ceux qui étaient présents l'entendant, disaient: Voilà qu'il appelle Elie.

36. Et l'un d'eux courut emplet une éponge de vinaigre, et l'ayant mise au bout d'un roseau, il la lui présenta pour boire, en disant: Laissez, voyons si Elie viendra le détacher de la croix.

37. Mais Jésus ayant jeté un grand cri, expira.

38. En même temps, le voile du temple se déchira en deux, depuis le haut jusqu'en bas:

39. Et le centenier, qui était là présent vis-à-vis de lui, voyant qu'il avait expiré en jetant un si grand cri, dit: Certainement cet homme était fils de Dieu.

40. Il y avait là aussi des femmes qui regardaient de loin, entre lesquelles était Marie-Madeleine, Marie mère de Jacques le mineur et de Joseph et Salomé,

41. Qui le suivaient lorsqu'il était en Galilée, et qui le servaient. Il y en avait encore beaucoup d'autres qui étaient venues avec lui à Jerusalem.

42. Le soir étant venu, parce que c'était le jour de la préparation, c'est-à-dire, la veille du sabbat,

43. Joseph d'Arimathie, qui était un sénateur fort considéré, et qui attendait aussi le royaume de Dieu, s'en vint hardiment trouver Pilate, et lui demanda le corps de Jésus.

44. Pilate s'étonnant qu'il fût mort siôt, fit venir le centenier, et lui demanda s'il était déjà mort.

45. Le centenier l'en ayant assuré, il donna le corps à Joseph.

46. Joseph ayant acheté un linceul, descendit Jésus de la croix, l'enveloppa dans le linceul, le mit dans un sépulcre qui était taillé dans le roc, et roula une pierre à l'entrée du sépulcre.

47. Cependant Marie-Madeleine, et Marie, mère de Joseph, regardaient où on le mettait.

Judæi volentes ut Pilatus occideret Jesum: si petemus à præsidio mortem Jesu tanquam blasphemæ, non exaudiet nos, parvipendens hæc nostra; et propterea oportet invenire modum quo præsidem inducamus ad occidendum Jesum. Hæc fuit ad litteram ratio novi hujus consilii ut Jesum morti traderent. Quæ autem fuerit consilii hujus conclusio, subsequuta ipsorum primatum facta manifestat. Concluserunt enim imponere Jesu multa crimina, scilicet, quod prohiberet tributa dari Cæsari, quod esset seductor populi à Cæsare, etc., sed præcipuè reum esse læsæ majestatis. Quod faciendum super hoc quod fecerat Jesus se regem: dicendo se esse Messiam, et veniendo ante quinque dies in Hierusalem cum turbâ multâ acclamante ipsum regem. VINCENTIUS JESUM. Prius ligatus fuerat à ministris, cum comprehensus fuit in orto; sed hinc habetur quod in domo summi sacerdotis solutus fuerat, et propterea nunc iterum ligaverunt

est *conciabulum* posterior concessus, sive conventus.

eum, ut publicè duceretur victus ad præsidem, in signum quòd erat damnatus ad mortem. Duxerunt, non miserunt; quia sacerdotes, scribæ et seniores libant simul, tanquam autorizantes factum; ne plebe auderent attentare aliquid pro libertate Jesu. Et ad hoc etiam elegerunt primam diei horam, in qua populus adhuc non est congregatus. Et tradiderunt Pilato, habenti potestatem inferendi mortem.

Vers. 2. — ET INTERROGAVIT EUM PILATUS; TU ES REX JUDEORUM? Hinc apparet quòd sacerdotes et reliqui tradiderunt Pilato Jesum tanquam reum læsæ majestatis, usurpando sibi titulum regium. Deinde tacet Marcus multa gesta, quæ alii explicant evangeliste.

Vers. 4. — VIDE IN QUANTIS TE ACCUSANT, PRO, quanta adversum te testificantur.

Vers. 7. — QUI IN SEDITIONE FECERAT, pro, fecerant, homicidium. Significatur enim quòd seditiosi fecerant homicidium.

Vers. 8. — ET CUM ASCENDISSET, pro, acclamasset, turba, coepit rogare, pro, petere. Et est locutio incompleta; subaudiendum est enim, ut faceret, et tunc subjungendum: Sicut semper faciebat illis. Est enim sensus quòd turba incoepit petere à Pilato ut servaret consuetudinem donandi sibi unum vinculum quem malissent.

Vers. 10. — SCIERAT ENIM QUOD PRO INVIDIAM TRADIDISSET EUM SUMMI SACERDOTES. Hoc dicit evangelista ad significandum quòd Pilatus ex industria proposuit populo liberationem Jesu, ut peteret populus liberationem ejus quem primates acii invidià tradiderant in manus curiæ.

Vers. 11. — UT MACIS, pro, potius.

Vers. 12. — REGI JUDEORUM, pro, quem dicitis regem Judæorum? Et subaudiendum est pronomen ei, ut congrua sit constructio. Considera quòd Jesus primò elegit pati hanc ignominiam, quòd optaretur Barrabas latro, seditiosus et homicida contempto ipso actore vite, pacis, et omnium largitore bonorum. Pilatus proponit per viam interrogations et velut consili, ut vel sic turbe liberationem Jesu peterent; à tanta erit efficacia persuasionis à principibus et senioribus, ut nullo discrepante omnes contra Jesum veterentur. Et turbæ quæ ad opus misericordiæ, ad liberandum, scilicet unum à morte, convenerat coram præside (quo saltem debebant tractare Jesum sicut alios victos, et dicere: Fac justitiam: nostrum

Vers. 8. — ET CUM ASCENDISSET TURBA, et cum acclamasset turba. Quoniam verò constantè dissonat à Latinis exemplaria Græca, in conjecturam venio, interpretem aliud atque nos legitimus, legisse, nisi fallor, ἀναίτιος, pro ἀναίτιος. Etiam ἀναίτιος legit Theophylactus, consentiente Hispanà editione, quamquam ex interpretatione Theophylacti non liquet quid legerit. Coepit rogare, coepit petere sive postulare. Nam ita modò verterat. Sicut semper faciebat illis. Ut sermo sit absolutus, supplendum est: Ut faceret sicut semper fecerat ipis.

Vers. 11. — POSTIFICES AUTEM. Quòd modò dixit, summos sacerdotes, dicitur veritè pontifices. Nam Græcis eadem est vox. Conciaverunt turbam. Nonnulli

non est nisi petere gratiam solitam; quia ad hoc tantum convenimus) vertuntur ad crudelitatem, ad petendum mortem innocentis; et non solum mortem sed crudele ac ignominiosum mortis genus.

Vers. 14. — QUID ENIM MALI FECIT? Pilatus ethnicus, horrens crucifigere hominem sine culpa quærit maleficium, sciens nullum esse, ut vel sic retrahat Judæos à tanto scelere.

Vers. 15. — TRADIDIT, subaudi, eum. Factum hoc monstrat non solum instabilitatem turbarum, quæ quinto ante die acclamaverant Jesu: Benedictus qui venit in nomine Domini; et deinceps quotidie currebant ad illius prædicationem audiendam in templo; sed monstrat etiam nullis artibus, nullis attractionibus, nullis mediis usum fuisse Jesum ad captandum favorem hominum tam magnatum quam plebis; tot siquidem horis decursis à tempore comprehensionis usque ad mortem inclusivè, nullus dives aut pauper comparuit in favorem ejus, nullus inter turbas inventus est qui non fuerit contra ipsum. Elegit namque Jesus à turbis unanimes voto et nullo sibi favente pati sic, ut cognoscat mundus ex ipso facto quòd ipse non fuit auctor sectæ sicut sunt alii homines capta secretarum, ut testimonia divinitatis ejus credibilia redderentur.

Vers. 16. — IN ATRIUM PRÆTORII, pro, quod est prætorium, hoc est, locum ubi cognoscebatur causa; et ferebantur sententiæ in domo Pilati. Quod non intelligit post condemnationem; sed redit evangelista ad gesta prius; illusio enim hæc facta fuit ante definitivam sententiam. Pilatus siquidem intellectus quæ dicta et gesta sunt à Jesu et sequacibus ipsius circa regni negotium (scilicet quòd dixit se Messiam, quòd quinto die ante ingressus est super asinam cum turbis acclamantibus ipsum Messiam) et comperto quòd nihil aliud est subsecutum ex hoc tam in civitate quam extra, et videns quòd nullus pro eo loquitur, et alia hujusmodi humilitatis Jesu testimonia, arbitratus est scire et Herodes Jesum esse pueniendum ut fatuum; utpote qui tam fatuis medijs aspiraret ad regium titulum. Et propterea deridit illum fecit in habitu regis, et flagellis castigatur tanquam aequaliter peccasset, et irrisionibus vituperatur ut fatuus, ut absterneret à profitendo se Messiam, et perderet deinceps auctoritatem coram turbis; et tam principes sacerdotum et seniores quam etiam turbe videndo illum jam castigatum et vituperatum cessarent à petendo mortem Jesu; hæc sunt ad litteram causæ ex parte Pilati.

Græcorum codices habebant, persuaserunt, sive traxerunt in hæc sententiam.

Vers. 14. — PILATUS VERO DICERAT ILLIS: QUID ENIM MALI FECIT? Divus Augustinus libro de Consensu Evang. 3, cap. 45, ut rem seriam annotavit, quòd hic evangelista dixerit: Pilatus dicebat, non: Pilatus dixit, nimirum subdiancis non semel hoc à præside dictum, sed multum temporis in hoc sermone consumptum. Et Græcis quidem est διέλετο. Atque in Matthæo est εἶπε verbum ejusdem temporis, ubi interpretis veritè dixit, non dicebat. Idem fecit in Luc. Vulg. habet: Pilatus autem iterum respondens, ait illis.

Vers. 16. — IN ATRIUM PRÆTORII, id est, in atrium,

Sed intrare tu, lector, quòd Pilatus ejus intererat, locupletissimus est testis quòd Jesus non astutis mendis hujus, non prudentiis hominum ambitiosorum usus est; sed talibus quæ à sapientibus hujus mundi soluta judicantur. Et elegit similiter hæc Jesus ad tollenda impedimenta credendi in ipsum ab animis hominum, ut testimonia divinitatis suæ credibilia redderentur.

Vers. 21. — ANGARIABERUNT. Hinc apparet quòd Jesus non poterat continuare portationem suæ crucis et propterea coegerunt Simonem illum ad supplendum; erat enim tanta ignominia portare in illo spectaculo crucem, ut nullus inveniretur qui pretio hoc onus subiret. Hinc quoque apparet rationi consentaneum esse quòd Jesus sub onere crucis caderet, nimo pressus onere.

Vers. 22. — IN GOLGOTHA. Alunt Golgotha non Hebraicam, sed Syram esse dictionem. Quod est INTERPRÆTATIUM, CALVARIE LOCUS, quia ibi damnatorum

quod est prætorium. Et hic Græcè scribens, Romanà voce abusus est.

Vers. 21. — ANGARIABERUNT. Mirum cur hic delectari peregrina vox, cum dicere poluerit, adegerunt, sive compulerunt. Siquidem Suidas indicat vocem esse Persicam, quòd apud Ilios regit nunci Egyptiani dicuntur. Unde et qui litteras Iavicum tradunt perferentes, angari dicuntur, quos eosdem ἀγγαρεύς appellabant. Denique translata vox est ad quosvis, qui servorum ut jumentorum ritu bajularent onera. Potassia ea vox jam militibus erat usurpata, quemadmodum habebat sua castrensia. PATEREM ALEXANDRI ET RUFI, πατέρα Ἀλεξάνδρου τοῦ Ρωφίου, id est, patrem Alexandri Rufi sive Rufi filium. Nonnulli Græcorum codices cum nostrâ editione consentiebant, ut accipiamus Simonem fuisse duos filios. Sic enim interpretatur Theophylactus, addita filiorum nomina, quo certior esset narrations fides. Eandem lectionem sequitur is qui scholia scripsit in Marcum, quæ Hieronymo ascribuntur, qui putat Alexandrum et Rufum fuisse discipulos Domini, cum pater esset Cyrenensis, et Cyrene sit Libya: civitas. Adè latè sè jam tum propagaverat Judaica religio. Siquidem in Actis inter varias nationes, quæ stupebant ob linguarum miraculum, commemorantur et qui habitabant partes Libyæ circa Cyrenem. Rusticus ejusdem operis cap. 6; inter eos qui disputabant cum Stephano; commemoratur synagoga liberthorum Cyrenensium et Alexandrinorum. Item cap. 41; fit mentio quorundam Cyreniorum ac Cyrenæorum utique Judæorum.

Vers. 22. — IN GOLGOTHA. Hieronymus in libro, quo explicat voces Hebræicas apud Matthæum, ad monet Golgotha Syrum esse verbum, non Hebræum, sonareque locum calvi, sive calvaria. Sunt qui malint Chaldaicum esse, et Golgotha pronuntiantum, additò altero Lambda. Equidem non arbitror operæ pretium de barbaricâ vocali vehementius contendere, et magis libet Latinorum et Græcorum in hoc consensum sequi. Gallicumque lingua est, ita dictus est locus in Eliâ ad septentrionalem partem montis Sion, quòd in eo jacerent capita hominum damnatorum. Nam quòd nonnulli dicunt ille sepulchrum Adam, unde loco inditum sit vocabulum, eam fabulam rejicit Hieronymus, cum Adam sepultus legatur in Aridâ iuxta Hebron.

Vers. 25. — MYRRHATUM VINUM. Origenes illud annotavit, quòd Matthæus dixerat acetum felle mixtum, Marcus vinum myrrhatum, Joannes acetum cum felle, ex quo palam est Origenem quoque ace-

capita jacebant. Locus ad supplicia deputatus significatur, ut etiam hanc ignominiam Jesus eligeret pati.

Vers. 25. — ET DABANT EI BIBERE MYRRHATUM VINUM. Clarè Marcus explicat fuisse vinum, quòd apud Matthæum dubium est. Est illi mixtum felle, à Marco autem myrrhatum dicitur, ut vel utramque mixtionem fuisse, vel tantummodò myrrhatum, sed ratione amaritudinis à Matthæo appellatum mixtum cum felle intelligamus, ut omnis crudelitas in Jesum exercebatur. Et non accipit; ut etiam sic impletur quòd dixerat, se non bibiturum vinum donec resurgeret à mortuis.

Vers. 24. — ET CRUCIFIGENTES EUM, pro, et cum crucifixerunt eum, diviserunt, pro, dividunt, quod predictum erat in ps. 22.

Vers. 25. — ERAT AUTEM HORA TERTIA, ET CRUCIFIGERUNT EUM. Credimus errore scripturum mutatam sextam in tertiam propter characterum similitudinem

tum legisse in Matthæo, non vinum. Et magis congruit cum prophetâ, qui dicit, dederunt in escam meam fel, et in sitim meam potaverunt me aceto. Illud admodum lector, non videt eundem potum hic datum Christo, qui datur in cruce pendenti. Apparet enim bis datum, semel antequam tolleretur in crucem ex more, ni fallor, quod et hodiè servatur; rursus in cruce poscenti, sic enim narra. Matthæus: «Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est calvaria locus, et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum; Marcus hunc in modum: «Et perducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatum Calvarie locus, et dabant illi bibere myrrhatum vinum, et non accipit: et crucifigentes eum, etc. Quòd autem nonnulli putant in narratione temporis ordinem inversum esse, durius est, cum non sequatur apud eundem Evangelistam: Et continuo currens nix ex eis accepit spongiam implevit aceto et imposuit arundini et dabat illi bibere, presertim cum in prior loco nominetur vinum felle mixtum, in altero acetum; similiter narretur Marco. Et ad pietatem conducibilis est, si hanc quoque dominicæ crucis partem non ignoremus. Memint et Augustinus, lib. de Consensu Evang. 3, separatim potus ante crucifixionem exhibiti. Theophylactus putat hic porrectum acetum, ut citius moreretur, priusquam veniret Elias. Nam suspicantur cum implorasse Eliam, cum diceret, Eli, Eli. Ad id facti, quòd alii dicunt: Sine, videamus an veniat Elias.

Vers. 24. — ET CRUCIFIGENTES EUM, Græcè, cum crucifixerunt eum.

Vers. 25. — ERAT AUTEM HORA TERTIA. Admonet hoc loco Petrus Comestor ex auctoritate divi Hieronymi, in Marco scriptum fuisse, quòd Dominus crucifixus fuerit hora sexta, verum id Græci scriptoris, accidisse vitio, qui pro ε, quæ Græcis littera non est, sed litteris mixta est nota numeri, nec alium habens usum, sequitur eum litteram ε, quæ Græcis significat quinque, et precedit λ, quæ notat septem, pinxit 7, quæ signat tria. Locus est apud Hieronymum in expositione Psalmi 67. Idem panò ante citat eum vel Breviario majore, quòd opus non agnoscimus, nisi fortè designat, opinor, commentarios in Psalmos, ut in Matthæum sit Breviarium minus, quòd hic sit contractor. Quòd si Hieronymi sententiam redigimus, facilis exitus est hujus questionis, in qua mirè se torquet Augustinus libro de Consensu Evangelistarum, 5. Et ad eundem modum explicatur nodus, lib. Questionum veteris et novi Testam., quest. 65. Inde potat qui volet. Nos adiecimus quòd nacti sumus.

nes colligit animam Christi non reliquisse corpus suum more vulgari hominum morientium, sed ultrò excessisse è corpore, cum visum esset. Neque enim juxta naturam tam maturè relinquit corpus juve-

CAPUT XVI.

1. Et cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum.
2. Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole.
3. Et dicebant ad invicem: *Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?*
4. Et respicientes, viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.
5. Et introentes in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, et obstupuerunt.
6. Qui dicit illis: *Nolite expavescere; Jesus quem quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic: ecce locus ubi posuerunt eum.*
7. Sed ite, dicite discipulis ejus et Petro, quia procedit vos in Galileam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.
8. At illæ exeuntes, fugerunt de monumento: invaseras enim eas tremor et pavor: et nemini quidquam dixerunt: timebant enim.
9. Surgens autem mane, primâ sabbati, apparuit primâ Mariæ Magdalene, de quâ ejecerat septem demonia.
10. Illa vadens, nuntiavit his qui cum eo fuerant, lugentibus, et fletibus.
11. Et illi audientes quia viveret, et visus esset ab eâ, non crediderunt.
12. Post hæc autem duobus ex his ambulans, ostensus est in allâ effugit euntibus in villam:
13. Et illi euntes nuntiaverunt ceteris: nec illis crederent.
14. Novissimè recumbentibus illis undecim apparuit: et exprobravit incredulitatem eorum, et duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crederent.
15. Et dixit eis: Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creature.
16. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.
17. Signa autem eos qui crederint, hæc sequentur: In nomine meo demonia ejicient: linguis loquentur novis:
18. Serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super agros manus imponent, et bene habebunt.
19. Et Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, et sedet à dextris Dei.
20. Illi autem protecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis.

nie, præsertim cum illi crura non essent fracta; quod aliis fieri solet ad maturandam mortem.

VERS. 47. — MARIA JOSEPH. Rursum est *Jose, non Joseph.*

CHAPITRE XVI.

1. Et lorsque le jour du sabbat fut passé, Marie-Madeleine, et Marie, mère de Jacques, et Salomé, achetèrent des parfums pour venir embaumer Jésus.
2. Et le premier jour de la semaine, dès le matin, elles arrivèrent au sépulcre au lever du soleil.
3. Elles disaient entre elles: *Qui nous ôtera la pierre de devant l'entrée du sépulcre?*
4. Car elle était fort grande. Mais en regardant, elles virent cette pierre renversée.
5. Et étant entrées dans le sépulcre, elles virent un jeune homme assis du côté droit, vêtu d'une robe blanche; et elles en furent fort effrayées.
6. Il leur dit: *Ne craignez point; vous cherchez Jésus de Nazareth qui a été crucifié; il est ressuscité; il n'est point ici: voici le lieu où on l'avait mis.*
7. Mais allez dire à ses disciples, et à Pierre, qu'il vous précède en Galilée: c'est là que vous le verrez, selon ce qu'il vous a dit.
8. Elles sortirent aussitôt du sépulcre, et s'enfuyèrent, car elles étaient toutes saisies de crainte et de tremblement; et elles ne dirent rien à personne, tant elles étaient effrayées.
9. Or, Jésus étant ressuscité le matin, le premier jour de la semaine, il apparut premièrement à Marie-Madeleine, de laquelle il avait chassé sept démons.
10. Et elle alla porter cette nouvelle à ceux qui avaient été avec lui, et qui étaient alors dans l'affliction et dans les larmes.
11. Mais lui ayant entendu dire qu'il était vivant, et qu'elle l'avait vu, ils ne la crurent point.
12. Après cela, il parut sous une autre forme à deux d'entre eux qui s'en allaient à une maison des champs.
13. Ceux-ci vinrent le dire aux autres; mais ils ne les crurent pas non plus.
14. Enfin il apparut aux onze, lorsqu'ils étaient à table. Il leur reprocha leur incredulité, et la dureté de leur cœur, de ce qu'ils n'avaient point cru ceux qui l'avaient vu ressuscité.
15. Et il leur dit: *Allez par tout le monde; prêchez l'Évangile à toute créature.*
16. Celui qui croira, et qui sera baptisé, sera sauvé; et celui qui ne croira point, sera condamné.
17. Et voici les miracles qui accompagneront ceux qui auront cru: Ils chasseront les démons en mon nom; ils parleront de nouvelles langues;
18. Ils manieront les serpents; et s'ils boivent quelque breuvage mortel, il ne leur fera point de mal: ils imposeront les mains sur les malades, et ils seront guéris.
19. Le Seigneur Jésus, après leur avoir ainsi parlé, fut élevé dans le ciel; et il est assis à la droite de Dieu.
20. Et eux étant partis, ils prêchèrent partout, le Seigneur coopérant avec eux, et confirmant sa parole par les miracles qui l'accompagnaient.

VERS. 1. — ET CUM TRANSISSET SABBATUM, hoc est, post occasum solis sabbati. MARIA MAGDALENE ET MARIA JACOBI ET SALOME EMERUNT AROMATA. Tres istæ mulieres post solis occasum sabbati emerunt aromata, quia durante sabbato illicitum erat emere. Et hinc apparet quòd mulieres istæ quamvis viderint locum monumenti in quo Joseph et Nicodemus cum suis ministris ponebant corpus Jesu, non tamen viderunt quòd unxerint corpus Jesu aromatibus, quia si viderent hoc, non postea sollicitæ fuissent ut emerent aromata ad unguendum corpus Jesu; verecundià sigillidem muliebri et optimo more assuetæ procul à consortio virosum non ausæ sunt appropinquare ad videndum quid facerent circa corpus Jesu, Joseph et Nicodemus cum suis ministris, et tantò minus potuerunt hoc videre, quantò metio facta fortè fuit intus in monumento; quod erat velut quedam domuncula, intra quam erat sepulchrum. UT VENIENTES, non tunc, sed sequenti mane.

VERS. 2. — ET VALDE MANE UNA SABBATORUM, hoc est, die illâ quæ relata ad dies qui semper sunt sabbata, appellatur una; et describitur certus dies qui nunc vocatur dies dominicus. In Mathæo habetur: *Vespere sabbati quæ lucecit in primâ sabbati.* Et significatur nox media inter septimum diem et diem sequentem, ab utroque extremo: à vespertino, et diluculo. Ita tamen quòd vespertino ut terminatur per diluculum. Perinde ac si dictum fuisset: Nocte autem sabbatorum illescente in unam sabbatorum. Omnino enim oportet intelligere horam diluculi; nam apud Marcum vespere sabbati occupatæ fuerunt istæ mulieres circa emptionem aromatum; et cùm reliqui evangelistæ testentur venisse mulieres ad sepulchrum mane, si horâ vespertinâ sabbati venissent ad monumentum, invenissent ibi custodes et monumentum sigillatum; et non ausæ fuissent venire sequenti mane ad monumentum cum aromatibus ut ungerent Jesum. Scivissent namque quòd hoc non possent efficere; tum propter custodes, tum propter sigillum, utrumque enim se nescire proficiunt, tum opere, tum verbis, dicendo: *Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?* Nominavit autem Mathæus diluculum illud à vespertino seu tardo tempore; ut noctem immediatè sequentem ad diem septimum, ex relatione ad ipsum diem septimum præcedentem describeret; nox enim illa pars erat sequentis non præcedentis diei apud Hebræos, à vespere in vespem celebrantes sabbata sua. Et cum hoc quod erat pars sequentis diei naturalis, vocabatur communiter vespertinum seu tardum tempus diei artificialis præcedentis, ut patet ex eo quòd jejunium illius diei in illam horam differabatur. Ut igitur relativè ad diem septimum immediatè præcedentem, diluculum illud describeret Mathæus, usus est tali modo describendi tempus illud. Intentio siquidem Mathæi fuit describere certum diem et certam horam. Et hora quidem sic definita

est, dicendo quòd *illucescit*; certus autem dies (hoc est, quòd non dies luna, nec dies martis, nec dies mercurii, nec dies Jovis aut Veneris aut sabbati, sed dies qui à nobis vocatur dominicus hic fuit), describitur utriusque ex sabbatis in plurali numero; hoc est, ex septimâ die. Si dixisset, *vesperi autem sabbati*, genitivus sabbati non arctaretur ad diem septimum, quia apud Hebræos quilibet dies festus in quo operari non licet, appellatur sabbatum, quoniamque diei venerit. Sed dicendo, *vesperi autem sabbatorum*, significatur determinatè dies septimus, quia solis septimi dies erant semper sabbata. Ita quòd sensus est: *Vesperi autem sabbatorum*, hoc est, dierum sabbatorum non quandoque sic et quandoque non, sed semper; hæc enim est sola dies septima. Similiter si dixisset, *quod lucecit in unam sabbati*, significasset, quòd lucecit in unam diem festivam; sed ubi repetitè sabbatorum, repetitè diem septimum, qui semper est dies sabbatorum. Mathæus siquidem imitatus est Moysen, qui illum diem quem dominicum vocamus, appellavit non diem primum, sed diem unum, dicendo de die creationis cæli et terræ. *Factum est vespere et mane dies unus*; propterea enim Mathæus non dixit in primam, sed in unam, significando diem illam quæ procedendo ad dies sabbatorum appellatur una in lege Moysi. Dicendo itaque in unam sabbatum, dixit in diem quæ appellatur una procedendo ad dies sabbatorum; hoc est, ad septimum quemque diem. Certe itaque prudens lector quòd evangelista utriusque ex die sabbatorum definiti diem quem dominicum appellamus, in ipsius diluculo, ut ex Evangelio suo Mathæus certum redderet mundum quo die Jesus resurrexit. VENIUNT AD MONUMENTUM ORTO JAM SOLE. Aurora hæc describitur ab orto sole, quia reverà incipit oriri nobis sol per splendorem auroræ.

VERS. 3. — ET DICEBANT AD INVICEM: *QUIS REVOLVET NOBIS LAPIDEM AB OSTIO MONUMENTI?* Hinc habetur latuisse mulieres istas quòd monumentum sigillatum fuisset, et quòd custodes fuissent appositi. Si enim hæc scivissent, non dixissent ad invicem: *Quis revolvat nobis lapidem, solius femineæ imbecillitatis rationem habentes; imò nec cogitasset venire ad monumentum.* Hinc quoque habetur quòd ante illam horam auroræ, nulla erant venerat ad monumentum. Si enim vespere præcedenti aut nocte ad monumentum prius venissent, scivissent mane quòd erant ibi custodes, quòd sepulchrum erat sigillatum; et non redissent.

VERS. 4. — ET RESPICIENTES VIDERUNT, pro, vident, REVOLUTUM LAPIDEM, proclibulo ab angelo.

VERS. 5. — ET INTROENTES, ad mandatum angeli, quem Marcus læci. IN MONUMENTUM, VIDERUNT JUVENEM, pro, adolescentulum, SEDENTEM IN DEXTRIS. Iste angelus aut non est ille qui apud Mathæum sedebat super revolutum lapidem; aut si est illem, postquam evanuit ab oculis mulierum (cedens eis ut introirent liberè in monumentum) iterùm apparuit eis

VERS. 5. — COOPERTUM STOLA, amictum. Nam coopertus esse potest, qui non sit amictus.

VERS. 6. — NOLITE EXPAVESCERE. Idem est verbum Græcis, quòd vertit modò obstupuerunt.

initus in monumento sedens a dextris sepulcri, hoc est, in illa parte versis quam dextra pars corporis Jesu jacerat, vel in dextris ipsarum mulierum. **COOPERUM**, pro, amictum. Describitur enim indutus. **STOLA CANDIDA**, veste longa usque ad pedes. Et ostendebant, tum ob angelum presentiam, tum ob absentiam corporis Jesu, tum ex perseverante timore qui prius eas invaserat. — **VERS. 6.** — **QUI DIXIT ILLIS: NOLITE EXPAVESCERE**, etc. Eadem dicit quae dixerat angelus sedens super revolutum lapidem; ut duplicato testimonio et respiciant a timore, et credant Jesum surrexisse.

VERS. 7. — **SED ITE, DICITE DISCIPULIS EIUS ET PETRO.** Negaverat Petrus Jesum, et propterea angelus neminem nominat nisi Petrum; tum ut magnam Dei erga peccatores gratiam commendat; tum ut magnam Dei auditam ex ore mulierum angelica voce animaequior fiat.

VERS. 8. — **INVASERAT, PRO, HABEBAT, ENIM.** Significatur perseverantia tremoris et stuporis. **EAS TREMOR ET PAVOR, PRO, STUPOR.** Et nemini quidem dixerunt. Silentes describuntur redisse domum, nulli in via audientes dicere quod viderant aut audierant. — **VERS. 9.** — **SURGENS AUTEM JESUS.** Adverte hic, prudens lector, Hieronymum habere dubium hoc capitulum. In epistola siquidem ad Hedibiam super duodecim questionibus, solvendo quaestionem tertiam recitalis verbis: *Surgens autem Jesus primae sabbati, apparuit Mariae Magdalene*, etc., subjungit haec verba: «Aut enim non recipimus Marci testimonium, quod in raris fertur Evangelis: omnibus Graecis libris penè hoc capitulum in fine non habentibus, praesertim cum diversa atque contraria evangelistarum caeteris narrare videatur.» Rursus in secundo dialogo contra Pelagianos ait idem Hieronymus: «In quibusdam exemplaribus et maxime in Graecis codicibus juxta Marcum in fine eius Evangelii scribitur: *Postea cum accubissent undecim, apparuit eis Jesus; et exprobravit incredulitatem et duritiam cordis eorum, quia eis qui viderant ipsum resurgentem non crediderunt.* Et illi satisfaciunt, dicentes: *Seculum istud iniquitatis et incredulitatis substantia est: quae non sinit se per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem; eidecirco jam nunc revela justitiam tuam.*» Haec ibi.

Quae ideò statim ut intelligamus quam varic habeat capitulum hoc. Et reverà nonnulla sunt in hoc capitulo quae in nullo alio evangelistâ habentur; nihil tamen ego video contrarium manifestè aliis evangelistis. Nec quisquam mentis compos asserere aut credere potest hoc ultimum quod habetur apud Marcum capitulum totum adjectivum esse, nisi aliud quo caremus perditum fuerit: quia sequeretur Evangelium Marci terminatum in sepulchrâ Christi, ita quòd nihil penitus de resurrectione Jesu Marcus scripserit. Quod non solum stultum sed perfidum est cogitare; nam tota fides Evangelii ex resurrectione Christi

VERS. 8. — **INVASERAT ENIM EAS TIMOR, HABEBAT AUTEM EAS TREMOR AC STUPOR, SIVE ECCLASIA.**

VERS. 9. — **PRIMA SABBATI; αἱ ἑκατὼν** habent plerique Graeci codices.

pendet, dicente Paulo: *Si Christus non resurrexerit, inanis est fides nostra, inanis est praedicatio nostra.* Crediderim ego suspectum apud multos Graecos habitum hoc capitulum propter admixtionem a nescio quibus illorum verborum quae Hieronymus retulit in dialogo; et etiam propter promissionem subjunctam; signa autem eos qui crediderint haec sequentur: In nomine meo daemonia ejectione, etc. Quidquid autem sit de veritate, suspicionum tamen istarum effectus est, quòd haec scripta non sunt solidae auctoritatis ad firmandam fidem sicut sunt reliqua Marci indubitata. **MANE.** A putantibus Jesum surrexisse mediâ nocte, refertur *mane* non ad participium *surgens*, sed ad verbum *apparuit*. Sed praeter hoc quòd constructio haec durissimula est, tollit certitudinem primae apparitionis; nam secundum haec constructionem sensus est quòd mane primâ sabbati apparuit primâ Magdalene; per quòd non excluditur quin prius anteqàm esset mane apparuerit alteri, et sic tollitur certitudo primae apparitionis. Amplicenda est igitur suavis constructio littere: referendo *mane* ad participium *surgens*, ita quòd hinc valedimus horam resurrectionis Christi fuisse in aurora. Et valde congrue de aternitatis gloriosorum corporum incipit cum aurâ; resurrectio enim Christi est initium universalis resurrectionis omnium corporum, sicut aurora est initium diei. **PRIMA SABBATI.** Quam superius appellavit *uam sabbatorum*, modo appellat *primam sabbati*; eo quòd dies dominicus, dies prima est relata ad sabbatum, quae septima dies est in ordine sequenda ad septimam lex Moysi numerabat dies. **APPARUIT PRIMO MARIE MAGDALENAE.** Haec apparitio est quae scribitur à Joanne, cum in specie hortulani apparuit. De qua **EXCEBAT SEPTEM DAEMONIA.** Maga Dei gratia erga peccatores significatur, quòd primò voluit peccatrici et tali peccatrici (scilicet, quae fuerat subiecta omnibus peccatis, significatis per septem daemona) apparere.

VERS. 10. — **ILLA VADENS NUNTIAVIT IIS QUI CUM EO FUERANT LUAGENTIBUS ET FLUENTIBUS.** Ista annuntiatio scripta quoque est à Joanne.

VERS. 11. — **ET ILLI AUDIENTES QUIA VIVERET ET VISUS ESSET AB EA, NON CREDIDERUNT.** Hoc scriptum est à Luca, dicente: *Adhuc autem illis non credentibus.*

VERS. 12. — **POST HÆC AUTEM DUCENS EX EIS AMBULANTIBUS OFFENSUS EST IN ALIA EFFIGIE, PRO, FORMA, ENTIBUS IN VILLAM.** Haec apparitio scripta est à Luca, narrante discipulos euntes in castellum nomine Emmaus.

VERS. 13. — **ET ILLI FUENTES NON INVAVERUNT CAETERIS; NEG ILLIS CREDIDERUNT.** Hoc quoque ex dictis verbis apud Lucam apparat.

VERS. 14. — **NOVISSIMÉ AUTEM, PRO, POSTEA.** Non significatur ultima apparitio in vero textu, sed posterior. Iis qui viderant eum resurrexisse, pro, resuscitatum, non crediderunt. Collatis simul iis quae referuntur in hac apparitione, apparet quòd ista apparitio

VERS. 14. — **NOVISSIMÉ RECURRENTIBUS ILLIS.** Augustinus de Concordiâ Evangelistarum, lib. 5, torquet seipsum quaestione, quae consistat quòd Marcus dicit hic Jesum novissimè apparuisse, cum Joannes referat

est quae fuit die octavo quando erat Thomas cum eis; nam expressè hic dicitur quòd erant undecim; et quòd undecim incredulitas et duritia cordis ad credendum iis qui viderant ipsum resuscitatum increpata est; tunc enim increpatus fuit Thomas, *ne sis incredulus*, et rursus, *quia vidisti me credidisti*. Et vel ipsa increpato Thomae, quia tacita fuit increpato aliorum, appellatur à Marco *increpato eorum*; vel occasione sumpta ex increpatione Thomae, explicitè increpavit alios; revocando ad memoriam incredulitatem et duritiam cordis ad credendum tum mulieribus quae eum viderant, tum discipulis redeuntibus ab Emmau, tum Petro qui etiam viderat Jesum, ut clarè Lucas explicat; nam post haec omnia Lucas dicit: *Adhuc illis non credentibus.* Et intellige increpatos eos communitè. Joannes enim exemptus videtur ab hujusmodi incredulitate; quia cum vidit linteamina posita, crediti. Petrus quoque non fuit incredulus discipulis, sed forte mulieribus. Actus autem recumbendi, à solo Marco describitur, nec hoc est mirum, cum

rat illum post apparuisse suis ad mare Tiberiadis. Hunc nodum sic explicat, ut *novissimè* referatur, non ad numerum apparitionum simpliciter, sed ad apparitiones eo die factas. Atqui cum Graecè sit *ἄραρον*, quod sonat *deinde seu postea*, non erat cur moveret quaestionem, si Graecos consulisset codices: quantum nolim dissimulare comparativa nonnunquam usurpari vice superlativorum. Quoniam itaque dixit *primam sabbati*, interpres hic maluit dicere *postrema*. Illis tamen, *αἱ ἑκατὼν*; *ἑβδομα*. Divus Augustinus ex addito pronomine *illis*, et ex articulo Graeco colligit hunc locum non posse accipi nisi de apostolis. Atqui Graecè non est *ἑκατὼν ἀποστόλων*, quòd si relative sumatur, sonat, *Jesum isdem duodecim apostolis apparuisse, quibus prius apparuerat. Sin discretivè, sensus erit, Jesum apparuisse, non mulieribus aut quibuslibet discipulis, de quibus ante dictum erat, sed ipsis undecim, nimirum apostolis qui narrantibus non crediderant.* Etiamsi Marcus ita contextit quasi hoc sensorii. **PRIMUM APPARUIT MARIE MAGDALENAE.** *Posthaec* duobus ambulantis in villam. *Postremo* recumbentibus undecim. Nec obstat huic sensui, si jam uni aut alteri ex apostolis apparuerat. Certè undecim simul discumbentibus nondum apparuerat. **QUI VIDERANT EUM RESURREXISSE.** Graecè est *ἑγερθησέντων*, *suscitatum sive exaltatum*. Nec video causam cur hic Gregorius aut Bernardus inducant angelos, qui soli viderint Dominum resurgentem. Qui prius mortuum viderant, ac mox visum, utique viderunt eum resurrexisse. Illi fortissimè legebant, qui viderant eum resurgentem, ut hio interpres frequenter participia praeteriti temporis vertit in participia praesentis temporis. Divus Hieronymus in Epistola ad Hedibiam quaestione tertîâ indicat hoc extremum Marci caput à perisque non fuisse receptum, quod in rarissimis Graecorum codicibus, Graecorum penè nullis habetur, praesertim cum videratur narrare quaedam manifestè pugnantia cum aliis evangelistis. Velut illud quod refert Dominum resurrexisse *mane primae sabbati*, cum Mattheus tradat eum resurrexisse *vespere sabbati, quae lucescit in primâ sabbati*. Pugnant autem inter sese *vespere et mane*. Hujus difficultatis ostendit Hieronymus geminam solutionem, quarum prior haec est. «Aut enim, inquit, non recipimus Marci testimonium, quòd in rarissimis Graecorum in fine non habentibus.» Haec solutio iniqua erit, et tum temporis hoc capitulum idem habeat auctoritatis, quòd reliquum Marci Evangelium. Admonet autem et illud Hieronymus, subdistingtionem esse faciendam ante *mane*, ut intel-

plures quod unus evangelista tacet alius supplet.

VERS. 15. — **ET DIXIT IIS.** Verba illa quae refert Hieronymus in dialogo, tanquam manifestè adjecta ab aliis, habentur. **FUENTES.** Describitur mandatum ad praedicandum in universo mundo, quòd ab aliis quoque evangelistis describitur. **IN MUNDO UNIVERSUM.** Finitum per hoc ostendit tempus prioris mandati, *in viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum, etc.* Sed adverte quòd illi dicit; *euntes in mundum universum*, quibus apud Mattheum dicit: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*; non enim apostolis et illis discipulis ibi praesentibus praecipit universum peragere mundum per seipso; sed praecipit factum ad illos, intelligitur factum ipsis et successoribus eorum; ita quòd ipsi inchoarent, et successores perficerent. **PRAEDICATE EVANGELIUM OMNI CREATURE,** omni nationi, omni hominum conditioni, statui, nullam exceptionem faciendo. Et omnem hominum nationem, conditionem, statum, sexum, etc., appellat creaturam, ad explicandum quare est illis

ligamus Christum *vespere* surrexisse, deinde *primâ sabbati* visum esse Mariae, hoc modo legentes: *cum surrexisset Jesus, et hic interpositâ hypostigme sequatur, mane primâ sabbati apparuit primâ Mariae.* Haec distinctionem indicat et Theophylactus. Nos, quò dilucidior esset sermo, pro *ἑκατὼν*, quod interpres vertit *surgens*, veritatem *cum surrexisset*. Est enim participium praeteriti temporis, quòd circumlocutione reddendum erat. Idem Hieronymus in secundo Dialogo adversus Pelagium disputans, narrat in fine Evangelii juxta Marcum, in nonnullis exemplaribus maxime Graecorum coroidem fuisse adjectam haece Marci verbi: «*Postea cum accubissent undecim, apparuit illis Jesus; et exprobravit incredulitatem et duritiam cordis eorum, quod multis, qui viderant eum resurgentem, non crediderunt.*» Hic addendum erat: «*Et illi satisfaciebant dicentes: Seculum istud iniquitatis et incredulitatis substantia est, quae non sinit se per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem. Idcirco jam nunc revela justitiam tuam.*» Ceterum ut hoc extremum Marci caput hodîe habetur in omnibus, quae sanè viderim, Graecorum exemplaribus, quòd enarrat eum Theophylactus: in coroidem hanc ex apocrypho quopiam Evangelio adscriptam apparet à lectore nimirum audaci. Nam Evangelium Hebraeorum, quòd tum à Nazareis et Essenis legabatur, Hebraicis scriptum litteris, sed sermone Chaldaico, Hieronymus testatur à se versum in linguam Graecam, et quòd eo nonnulla profert testimonia, in quae leguntur quadam his non dissimilia. Hoc autem assumtum, quoniam nihil habet evangelisticae gravitatis, sed olet potius dogma Manichaeorum, merito resectum ac rejectum est tam à Graecis, quam à Latinis. Bona testatur divum Ambrosium accurate scripsisse in hunc evangelistam, è cujus Commentariis fatetur se nulla expressisse. Hoc opus nobis intercedit, nisi fortè Heda sensit Commentarios in Marcum, qui feruntur Hieronymi titulo, esse Ambrosii. Quòd ego nec recelo, nec assevero. Videntur enim hominis nec infantis, nec incurditi, cui illud certè cum Ambrosio commune, quòd multus est in allegoriis et affectibus. Praefationem autem ineptam et indoctam addidisse videtur librarii, quò gratiosio nomine lenocinio alliceret emptorem. Illud addam, quòd Hieronymus aliis verbis refert hunc locum quam habetur in Marco Latinae editionis, cum tamen adversus Pelagianos scriptis admodum senex; unde conjectare licet, aut hanc editionem non esse Hieronymi, aut ipsum neglexisse quòd traderat. Nam quòd hic indicio, perquam frequens est illi in eo opere.

prædicandum; ratione scilicet illius quod habent à creatore, et non ratione peccatorum quæ apposerunt ipsi. Ac si apertius dixisset: Prædicat Evangelium omnis conditionis, sexus, status, nationis, etc., hominibus; non spectantes ad eorum peccata et merita, sed ad conditiones creatas in illis, sed ad opus Dei in illis.

VERS. 16. — QUI CREDIDERIT. Ecce fides necessaria. ET BAPTIZATUS FUERIT. Ecce sacramentum fidei necessarium. SALVUS ERIT. Ecce præmium æternæ salutis. QUI VERO NON CREDIDERIT CONDĒMNERITUR. Ne putares consequium non præceptum, et præmium acquiescentibus, non pœnam remittentibus adjungitur quod qui non creditur condēnabitur. Non dicitur *judicabitur* (quia qui non credit jam judicatus est), sed *damnabitur*, in æternam fibi damnationem.

VERS. 18. — ET DENĒ HABEBUNT. Suspecta apparet hæc clausula signorum, eò quòd secundum Evangelicam doctrinam signa hæc non sunt fidei, sed magnitudinis fidei, sed donorum fidei, ut patet et in pluribus locis Evangelii; textus autem iste significat signa hæc consequi fidem sufficientem ad salutem; nam eisdem præcisè utitur verbis dicendo: *Qui crediderit et baptizatus fuerit; et dicendo: signa autem eos qui crediderint hæc sequentur*. Ille tamen apparentia non solidum habet fundamentum, quoniam Joannis 14, similis sententia habetur: *Qui credit in me, opera quæ ego facio ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado*. Intelliguntur igitur promissa signa consequentia fidem quantum est ex parte virtutis fidei; sequentia quando et ubi opus fuerit. Cum cujus veritate promissionis stat quòd ex parte habentis fidem defectus accidat, seu impedimentum præsteat, ita quòd fides ipsa non deest signis, sed homo deest fidei ad efficaciam signorum.

LUCÆ BRUGENSIS VITA.

LUCAS BRUGENSIS (Franciscus), doctor Lovaniensis et ecclesiæ Andomaropolitane decanus, magnam sibi doctrinam meritò famam comparavit. Linguarum eruditum apprime gnarus fuit, ac præsertim Hebrææ, Græcæ, Syriacæ et Chaldaicæ; quas ab insignibus præceptoribus Ben. Ariâ Montano, Joanne Guillelmi Harlemio, Jesuitâ, aliisque (Regiorum) Bibliorum editioni præfectis, didicerat. Eidem quoque operi operam suam navavit. Exstant illius: *Notationes in Biblia sacra. Itinerarium Jesu Christi ex 4 Evangelis. Commentarius in Evangelia. Apologia pro Chaldaico Paraphrasi. Notæ ad varias lectiones in Evangelis*, etc. Diem suum obiit 19 februarii 1619. Theologiæ necnon et Bibliis, per quadraginta annos, indefessus studuerat. Commentaria in quatuor Jesu Christi Evangelia, à Francisco Lucæ theologo doctis-

VERS. 19. — ET DOMINUS QUIDEM JESUS. Superfluit *Jesus*. POSTQUAM LOCUTUS EST EIS. Non dicit statim; non enim significatur quòd statim post hæc verba ascendit in cœlum, sed tantummodò quòd post hæc verba ascendit in cœlum, non explicando quanto tempore post. ASSUMPTUS EST, non alieno adminiculo, sed propriâ virtute. IN CŒLUM; et *SEDIT*, pro, *sedit*, à DEXTRIS DEI. Non significatur positio corporis, quoniam Jesus in cœlo stat, non sedet; stare enim est naturalis situs hominis perfectus; sedere autem imbecillitatis est. Et propterea sicut per dexteram Dei metaphoricè significantur optima quoque bona, ita per sessionem significatur quietè possidere, quietè regnare, et perinde dictum est, *sedit à dextris*, ac si dictum fuisset, et quietè possedit optima quoque bona Dei, possessurus in secundo adventu etiam reliqua miris bona; tunc enim accipiet possessionem istorum inferiorum.

VERS. 20. — UTRIQUE NON AFFIRMATIONE OMNIUM LOCORUM, sed negatione certorum locorum. Non enim tempore quo scripsit Marcus prædicatum fuit Evangelium in singulis locis mundi, cum postea multe gentes quibus prædicatum non fuerat inventæ sint, ita quòd nostrâ etiam ætate inveniuntur. Sed discipuli Jesu non arctaverunt prædicationes suas ad hæc vel illa loca; sed prout facultas affuit, extenderunt prædicationes suas ad omnes mundi partes. DOMINO COOPERANTE, internis inspirationibus trahendo auditores. SEQUENTIS SIGNIS, pro, *per subsequens signa*. Hæc enim tria, scilicet prædicatio apostolica, interna inspiratio divina, et miracula ad confirmationem Evangelii converterunt mundum ad fidem Jesu Christi. Cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

simo, singulari industriâ, summo labore, egregiâ eruditione, ac solido acriq; judicio concinnata, dignissima sunt, quæ in doctorum omnium manus deveniant, cum nihil contineant, quod non sinceram in Deum fidem pietatemque spiret, et quod non ad veram germanamque evangelicis textûs intelligentiam luminis plurimum allaturum sit et subsidij. Francisci Lucæ Commentaria corroboremus Commentariis Cornelii Jansenii, qui in sancta Jesu Christi Evangelii genuinum Scripturæ sacre sensum exponit, et summam eruditionem, doctrinamque solidissimam, ex sanctorum Patrum scriptis potissimum depremitum opus in notarium loco juxta posuimus. Cornelii Jansenii vitam videre est in Cursu Scripturæ sacre tomo septimo decimo.

IN EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM Commentaria.

EVANGELIUM. Vox est Græca, boni faustique nuntii significationem habens. Apud profanos auctores legitur pro præmio sumptum, latum adherenti nuntium dato, et pro sacrificio jucundis nuntiis decreto. Ceterum christiana Schola, pro ipso fausto lætoque nuntio utitur, atque eo *κατ' ἀποκαταξιν*, quod magis consilij angelus Christus S. salvator humano generi attulit, vitæ salutisque æternæ, quo nullum lætius, nullum jucundius, nullum gratius nuntium esse possit. Dimanavit autem ad nos hæc vox ab Interpretibus septuaginta duobus, qui, ubi novi Testamenti prophetiæ texuntur, gaudent evangelizandi voce uti (psalmi 95, versu secundo, Isaiæ 40, v. 9, cap. 52, v. 7, et alibi). Porro Hebræicè pro eâ est vox *Bissar* à *Basar* carne derivata: quæ significatum videri possit, felix hoc nuntium, quòd propheta prædicabant ac promittebant, per Verbum Dei caro factum, præsens afferendum atque exhibendum. Hoc illud est Evangelium, quod dulcissimis epithetis, Matthæi 4, v. 23, *Evangelium regni*, Actorum 20, et 24, *Evangelium gratiæ Dei*, ad Romanos 10, v. 15, *Evangelium pacis*, prioris ad Timotheum primo, v. 11, *Evangelium gratiæ beati Dei*, agnominatur. Porro aliter sumitur, *Evangelium*, cum dicitur *Evangelium secundum Matthæum*, aut *sec. adum Lucam*, sive Matthæi aut Lucæ, nempe, non pro ipso fausto nuntio, sed pro Scripturâ narrante historiam Salvatoris faustum salutis nuntium adherentis. Hujusmodi quatuor sunt Evangelia: ceteroqui omnes Novi Testamenti libri unum sunt Evangelium, cujus veteris

Testamenti scripta sunt prædictiones prophetiæ.

EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM, id est, historia Evangelica, prout à Lucâ descripta est. Lucas natione Syrus, urindus Antiochiâ, Syria metropoli, quæ in Veteris Testamenti libris *Reblatha* 4 Regum 25, v. 6, 21, et *Emath magna* Amos 6, v. 2, appellatur; *Græci sermonis non ignarus*, quod ait Hieronymus in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, *medicus arte fuit*. Is inter multos alios Antiochenos lucrificatus Christo; illic enim discipuli, cum in maximum numerum excrevisset, primùm nominati fuisse Christiani, ut legitur Act. 11, v. 26; discipulus Pauli Apostoli evasit, et comês magna ex parte peregrinationis ejus. Evangelium hoc scripsit Græcis Græcè, anno circiter 45 à Domini ascensione, dum ageret unâ cum Paulo in Achaia et Beotia partibus, quòd præfatione in Evangelium Matthæi notat Hieronymus; consilio haud dubium et hortatu Pauli; occasione autem pseudoapostolorum illorum, quorum meminist Paulus in epistolis suis, præsertim posteriore ad Corinthios, qui in illis Græciæ regionibus, multas de Christo fabulas, genealogias, et questiones stultas (Tit. 1, v. 10, 11, 14, et c. 5, v. 9), à se confictas, disseminaverant, non verbo solum, verum etiam scripto quòd ipsa Lucæ præfatio dat intelligendum. Ipse igitur Lucas, assecutus omnia à principio diligenter, ab iis qui ipsi viderant et ministri fuerant sermonis, verissimum hoc et divinissimum Evangelium edidit, Paulo approbante.

CAPUT PRIMUM.

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum;
2. Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis;
3. Visum est et mihi assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile,
4. Ut cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem.
5. Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos

CHAPITRE PREMIER.

1. Plusieurs ayant entrepris d'écrire l'histoire des choses qui ont été accomplies parmi nous,
2. Suivant le rapport que nous en ont fait ceux qui, dès le commencement, les ont vues de leurs propres yeux, et qui ont été les ministres de la parole;
3. J'ai cru, très-excellent Théophile, qu'après avoir été exactement informé de toutes ces choses depuis leur commencement, je devais aussi vous en représenter par écrit toute la suite,
4. Afin que vous reconnoissiez la vérité de ce qui vous a été annoncé.
5. Au temps d'Hérode, roi de Judée, il y avait un